

Індія та Китай: велике суперництво подібностей

А. Веселовський, радник директора,

А. Гриценко, центр зовнішньополітичних досліджень НІСД

У дослідженні проаналізовано причини активізації та зміст діяльності Республіки Індія, пов'язаної з її участю в проєктах, які очолює чи ініціює Китай, зокрема в міжнародних організаціях ШОС, БРІКС, Азійському банку інфраструктурних інвестицій та ін., що відбувається на фоні суперництва між цими провідними державами Індо-Тихоокеанського регіону.

Висновки

1. Республіка Індія (РІ) активно використовує і в подальшому використовуватиме участь у всіх міжнародних організаціях чи форумах з присутністю КНР для створення феномену «паритету» двох великих світових держав задля демонстрації існування *трьох світових полюсів* – США, КНР, РІ.

2. Присутність РІ на міжнародних майданчиках разом із КНР зумовлена й тим, що наразі Індія не готова до відкритого протистояння з Китаєм з огляду на відносну порівняно з китайською слабкість індійської економіки та менш потужні збройні сили.

3. Для досягнення мети Індія кон'юнктурно користується підтримкою США та ЄС, частково РФ. Особливу роль при цьому відіграє індійська діаспора, яка, на відміну від китайської, не розглядається як «зовсім чужа» в країнах поселення¹, не створює гетто в країнах Європи та Північної Америки, має серйозний вплив у бізнесі, менеджменті, індустрії новітніх технологій, медицині.

4. Централізація та «націоналізація» в Індії триватимуть. При цьому в Індо-Тихоокеанському регіоні (ІТР), Африці та на Близькому Сході роль РІ зростатиме. Існує ризик, що її демократичні традиції та практики слабшатимуть. Потужну експансію Індії стримуватимуть релігійні та національні суперечності в суспільстві,

¹ Наприклад, у Великій Британії Р. Сунак, індієць за походженням, є претендентом на посаду прем'єр-міністра.

недостатній соціальний капітал переважної більшості населення, демографічний тиск.

5. Індія не отримує належної уваги з боку українського бізнесу, уряду та громадянського суспільства, які продовжують розглядати її як регіональну, а не світову державу. Варто враховувати те, що, попри заангажованість Індії на стосунках із РФ на пострадянському просторі (і, отже, неухвагу до України як такої), ця країна водночас виявляє особливий інтерес до міжнародних організацій. Отже, саме вони є тим каналом, через який українська сторона могла би суттєво поглибити відносини з Делі. Додатковим бонусом може стати й поліпшення відносин із низкою країн, що розвиваються, які орієнтуються на позицію Індії.

Відносини неминучого та фатального суперництва, уперше змальовані Фуکیدом у його «Історії Пелопонеської війни»² та проаналізовані й осучаснені професором Гарвардського університету Гремом Елісоном³, у сьогоденній політології застосовуються до протистояння між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою. Такий підхід цілком правомірний, якщо брати до уваги близькість потенціалів двох наддержав та існування багатьох сфер, у яких їхні інтереси перетинаються та часто протиставляються.

За цим глобальним суперництвом, яке певною мірою повторює колишнє велике протистояння між США та СРСР, не завжди вгадується інше, не настільки очевидне, але потенційно не менш гостре суперництво між КНР та Республікою Індія. Як і в протистоянні США – КНР, ідеться про дві космічні, ядерні, економічно розвинуті, демографічно потужні та політично амбітні супердержави із сучасними збройними силами. Крім того, ці держави мають спільний кордон і драматичну історію транскордонних конфліктів.

У пропонованому матеріалі не висвітлюється весь спектр відносин між КНР та РІ. Автори дослідження намагатимуться визначити, що спричинило дедалі активнішу участь Індії в проєктах, які очолює або ініціює Китай. Зокрема, йдеться про міжнародні організації ШОС, БРІКС та Азійський банк інфраструктурних інвестицій (АБІ, *англ.* Asian Infrastructure Investment Bank, АІВ), що, як здається, суперечить відносинам суперництва, якщо не ворожнечі, між азійськими гігантами.

Є підстави розглядати цей феномен як відображення подібності стратегій двох країн, які на нинішньому етапі здатні балансувати свої інтереси та безпекові

² Thucydides. The Peloponnesian War / Translated by Martin Hammond ; Notes and Introduction by P. J. Rhodes. New York ; Oxford : Oxford University Press, 2009. (Oxford World's Classics). (Українського перекладу не існує, російською перекладено 1915 р. – *Авт.*). URL: https://web.archive.org/web/20210904112716/http://az.lib.ru/f/fukidid/text_1915_istoria.shtml

³ Allison Graham. Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap? Boston : Houghton Mifflin Harcourt, 2017, 384 p.

виклики.

Індія та Шанхайська організація співробітництва

Інтерес Індії до Шанхайської організації співробітництва (ШОС) пояснюється стратегічним переглядом зовнішньої політики країни, який стався на зламі XX та XXI століть. Так, РІ перестала сприймати себе лише як державу Південної Азії, задекларувавши інтереси на Близькому Сході, у Перській затоці, Центральній, Південній та Південно-Східній Азії.⁴ Індія з 2005 р. є спостерігачем у ШОС. Членом цієї організації (одночасно з Ісламською Республікою Пакистан) РІ стала 8 червня 2017 р.⁵ після рішення саміту ШОС у м. Астані (Казахстан), хоча на всіх індійських електронних ресурсах держава визначається як член – засновник Організації. Індія не представлена в керівному органі ШОС, Секретаріаті. Натомість у його складі двоє громадян КНР, а також по одному представнику від Казахстану, РФ, Киргизстану та Таджикистану.

У рамках ШОС РІ намагається знайти собі місце насамперед у регіональних безпекових темах. Центральна Азія (ЦА) має вагоме значення для Індії з погляду національної безпеки. У Делі регіон розглядається як джерело релігійного екстремізму. Індійське керівництво стурбоване зростанням числа радикальних груп ісламістів у Центральній Азії, що становлять терористичну загрозу.

Діяльність ісламістів у комплексі з нестабільною ситуацією в Афганістані та можливим залученням екстремістів із Пакистану, центральноазійським наркотрафіком, неефективним прикордонним контролем – усе це потенційні чинники дестабілізації безпекової ситуації в регіоні, що може зачепити й Індію.

Індія прагне відіграти активнішу роль у безпековій системі центральноазійських республік, збільшити свою присутність у регіоні, зокрема завдяки обладнанню військової бази в Таджикистані.

З жовтня 2021 р. Індія очолює на ротаційній основі найбільш дієву в ШОС Регіональну антитерористичну структуру (РАТС). Вона створена в 2002 р. і має за мету максимально уніфікувати й зблизити підходи до контролю над кордонами та обміном інформацією насамперед в інтересах центральноазійських країн, КНР та РФ. У рамках діяльності РАТС Індія, хоча й не має представника у її керівництві, провела в травні 2022 р. в Делі чотириденну «протитерористичну зустріч» з питань безпеки в Афганістані та на його кордонах за участю КНР, центральноазійських держав та Пакистану. Оглядачі вважають, що у такий спосіб Індія намагається девальвувати ексклюзивну роль китайсько-пакистанського тандему у внутрішньоафганських

⁴ Див.: URL: <https://usiofindia.org/publication/usi-journal/indias-role-in-the-shanghai-cooperation-organisation/>

⁵ Див.: URL: http://eng.sectsc.org/about_sco/

процесах у формі міністерського діалогу КНР – ІРП – Афганістан⁶, не дозволити посилення Пакистану через закріплення його ролі в Афганістані⁷.

Також важливим завданням РІ в ШОС є використання цієї міжнародної структури для економічного проникнення в багаті ресурсами держави Центральної Азії. Йдеться як про вуглеводні, уранові поклади, так і про інші цінні рудні матеріали, інфраструктурні проекти й транспортні коридори Південь – Північ. Зокрема, із Казахстану та Узбекистану Індія отримує уран для збудованих власними силами АЕС⁸. Індійські товари в регіоні ЦА успішно конкурують з продукцією КНР, Кореї, Туреччини: продажі перетнули цифру 2 млрд дол. ШОС може сприяти досягненню Індією її енергетичних інтересів. Надважливим для Делі залишається проєкт ТАРІ – газопроводу «Туркменістан – Афганістан – Пакистан – Індія»⁹. Важливий і проєкт CASA-1000 – один із найбільших проєктів енергетичної мережі, що передбачає створення ринку електроенергії, який об’єднує країни Центральної та Південної Азії.

Індія та БРІКС

РІ є активною стороною формату БРІКС (учасники: Бразилія, РФ, Індія, Китай, ПАР) з 2006 р., членом-фундатором (2009 р.), послідовно бере участь у його діяльності. Ця діяльність значною мірою обмежується політичними консультаціями та спільними заявами.

Спроба надати форматові економічного виміру не була успішною: створений Новий банк розвитку (New Development Bank) фінансує власні проєкти і має спільний капітал лише 50 млрд дол., що складається з рівних внесків держав-учасниць¹⁰. З огляду на збройну агресію РФ проти України та відповідні санкції діяльність цього банку перестала розповсюджуватися на РФ.

Про реальну значущість БРІКС свідчить той факт, що з 2020 р., зважаючи на епідемію COVID-19, самітів та зустрічей високого рівня у офлайн-форматі не відбувалося, а проведений 24 червня 2022 р. онлайн-саміт відзначився відсутністю аудіозв’язку з боку прем’єр-міністра Індії¹¹.

БРІКС, навіть значно більшою мірою, ніж ШОС, продемонстрував прагнення

⁶ Див.: URL: <http://eng.sectesco.org/news/20220523/839283.html>

⁷ Див.: URL: <https://www.orfonline.org/expert-speak/indias-unaddressed-concerns-from-the-sco-rats-summit/>

⁸ Див.: URL: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/india-inks-deal-to-get-uranium-supply-from-uzbekistan/articleshow/67596635.cms?from=mdr>

⁹ Див.: URL: <https://ucentralasia.org/news/2022/february/renewing-economic-relations-between-india-and-central-asia>

¹⁰ Див.: URL: <https://www.ndb.int/>

¹¹ Див.: URL: <https://www.kommersant.ru/>

Індії утвердитися як світова держава на рівні з РФ та КНР. Також важливим елементом є можливість РІ артикулювати свої зовнішні інтереси та опонувати Китаю. Насамперед це стосується прилеглих до Індії територій (М'янми, Шрі-Ланки, Камбоджі), де Пекін суттєво впливає на місцеві уряди, Африканського континенту, Перської затоки.

Індія та Азійський банк інфраструктурних інвестицій

АБІ є однією з найбільших міжнародних фінансових інституцій. Створений у 2016 р. у складі 57 країн-засновників (37 – регіональних та 20 – позарегіональних), наприкінці 2020 р. він налічував уже 103 країни із 65 % світового ВВП¹². Ініціатором і головним вкладником є КНР (26,5 % капіталу), Індія посідає друге місце (7,6 %) ¹³. АБІ провадить активну інвестиційну діяльність, серед вагомих інвесторів – Туреччина, Ізраїль, Австралія.

Інтерес Індії щодо АБІ зумовлений трьома ключовими чинниками: спрямованістю АБІ; потребою Індії у фінансуванні інфраструктурних проєктів для досягнення цілей внутрішнього розвитку та регіональної безпеки, сформульованих адміністрацією прем'єр-міністра Н. Моді; бажанням продемонструвати лідерство у процесі економічного розвитку регіону¹⁴.

АБІ був створений¹⁵ для підтримки китайської ініціативи «Один пояс, один шлях» (ОПОШ), наразі близько третини кредитів цього банку спрямовується на фінансування проєктів ОПОШ. Індія відмовляється приєднуватися до ОПОШ, бо це означало би певною мірою підпорядкування КНР. Тому участь в АБІ дає змогу Індії позиціонувати себе як державу, рівну КНР, яка була запрошена до співпраці на консультативній основі¹⁶.

АБІ цікавий індійському урядові в контексті планів щодо розвитку транспортної інфраструктури. Зокрема, адміністрація Н. Моді продовжує розвивати численні проєкти в рамках будівництва Національного інфраструктурного трубопроводу¹⁷, урядової схеми, яка містить 9335 проєктів на загальну суму 1,8 трлн дол. США. Бюджет Індії на 2022–2023 фінансовий рік визначив розвиток

¹² Див.: URL: <https://www.aiib.org/en/about-aiib/index.html>

¹³ Як і у випадку з НБР, у зв'язку з агресією РФ позбавлена доступу до кредитування в АБІ.

¹⁴ Див.: URL: <https://www.cfr.org/blog/why-washington-should-care-about-indias-support-aiib>

¹⁵ Див.: URL: <https://www.mfa.gov.cn/ce/ceasean/eng/xsgd/t1322440.htm>

¹⁶ Див.: URL: <https://thediplomat.com/2018/03/if-india-wont-put-up-with-the-belt-and-road-why-is-it-the-largest-recipient-of-aiib-funds/>

¹⁷ Див.: URL: <https://indiainvestmentgrid.gov.in/national-infrastructure-pipeline>

інфраструктури як головний пріоритет Індії¹⁸, у т. ч. будівництво автомагістралей, залізниць та інших транспортних проєктів. АБІ фінансує в Індії чимало проєктів: дороги, коридори метро, системи каналів і високошвидкісні залізниці¹⁹. Станом на 2021 р. АБІ схвалив 147 проєктів в Індії на загальну суму кредитів 28,9 млрд дол.²⁰.

Крім усього іншого, АБІ вирішує безпекові питання Індії. Стурбована поширенням китайського впливу на регіон Південної Азії, Індія завдяки АБІ сподівається виступити альтернативою Китаю. Це, наприклад, виявилось у фінансовій допомозі сусідній Шрі-Ланці у вигляді валютних свопів, відтермінуванні позик і кредитних ліній та гранту в 15,8 млн дол. США на будівництво радіолокаційних систем на Мальдівах.

Участь в АБІ, з іншого боку, відображає небажання Індії ставати на бік Сполучених Штатів, а також уможливорює підтримувати регіональні лідерські амбіції.

Отже, участь у великих впливових міжнародних організаціях для Індії є одним із виявів її цілеспрямованої конкурентної боротьби з Китаєм за вплив у Індо-Тихоокеанському регіоні.

Індія як конкурент КНР в Індо-Тихоокеанському регіоні

У рамках глобальної конкуренції між США та КНР одним із способів, який застосовують Сполучені Штати для стримування Китаю, послаблення його впливу на азійські та африканські країни, стало створення концепції т. зв. Індо-Тихоокеанського регіону, у рамках якого, зважаючи на значну кількість впливових гравців, велику кількість населення, економіки, що конкурують, численні зони напруженості й конфлікти, роль Китаю об'єктивно розмивається.

Намір США полягає у створенні враження, що йдеться про регіон із принаймні двома (+Індія), якщо не трьома (+Індонезія та країни АСЕАН) лідерами, на тлі яких економічні та навіть військові переваги КНР урівноважуються рештою учасників. Ця концепція базується на переконанні американського керівництва, що «Китайська військова модернізація та будівництво загрожують військовій перевазі США в Індо-Тихоокеанському регіоні». Сполучені Штати також стурбовані зростанням далекосяжних можливостей КНР, що уможливають ведення наступальних операцій не лише всередині першої та другої острівних ліній, а й у Тихому, Індійському океанах і поза ними. США переконані, що «КНР прагне регіональної гегемонії в Індо-

¹⁸ Див.: URL: <https://timesofindia.indiatimes.com/business/india-business/union-budget-2022-explained-in-charts/articleshow/89282022.cms>

¹⁹ Див.: URL: <https://www.thehindu.com/business/Industry/one-third-of-funding-by-aiib-has-gone-to-india/article32699050.ece>

²⁰ Див.: URL: <https://economictimes.indiatimes.com/>

Тихоокеанському регіоні»²¹.

Інша причина, чому саме Індія покликана на роль головного опонента китайського домінування, полягає у жорсткому багаторічному прикордонному протистоянні двох країн у Гімалаях. «США та КНР мають фундаментальні протиріччя стосовно багатьох територіальних спорів Пекіна, включно із суходольними прикордонними регіонами з Індією»²², зауважують шведські автори повномасштабного дослідження на цю тему.

Гімалаї, утім, не єдина арена боротьби РІ та КНР за вплив. Останнім роками суперництво із суходолу перейшло на море. Основним полем битви двох регіональних гігантів у ХХІ ст. буде Індійський океан.

В Індійському океані здійснюється до 50 % контейнерних перевезень у світі та 70 % – перевезень нафтопродуктів. Більше 85 % нафти й нафтопродуктів постачається в КНР з Перської затоки та Африки Індійським океаном через вузьку Малаккську протоку, яка, крім того, перебуває під пильним наглядом США, що мають доступ до сінгапурської військово-морської бази Чангі. До того ж, неподалік розташовані індійські володіння – Андаманські та Нікобарські острови. Колишній лідер КНР Ху Цзіньтао назвав таку залежність Китаю від постачань через протоку «малакською дилемою».

Китай прагне забезпечити шляхи енергопостачання, що змушує розширювати присутність не тільки на суші, в країнах, що мають вихід до Індійського океану (М'янма, Таїланд, Бангладеш, Пакистан, Шрі-Ланка, Мальдіви), а й у океанічних водах – т. зв. стратегія «Нитка перлів». У відповідь на цю китайську стратегію Індія започаткувала низку контрніціатив, у т. ч. «Мусон» (Mausam), «Дорога спецій» (Spice Road), «Безпека і зростання для всіх» (Sagar Mala), які спрямовані на зміцнення співпраці Індії з державами Індійського океану.

Індія, як і КНР, зацікавлена в безпеці індоокеанських артерій, дев'яти вузлових точок, що відіграють життєво важливу роль для Індії з точки зору морської торгівлі²³. Індійсько-китайське суперництво в Індійському океані має також безпековий вимір, оскільки Китай активно розвиває інфраструктуру подвійного призначення. У Білій книзі з військової стратегії 2015 р. «захист зарубіжних інтересів» прямо позначено як важливий пріоритет військового будівництва КНР. Китай буде потужний океанський надводний військовий флот, стратегічну військово-транспортну авіацію та створює корпус морської піхоти, чисельність якого передбачається довести до 100 тис. людей.

²¹ Almén Oscar, Englund Johan and Ottosson Björn. Great Power Perceptions: How China and the U.S. view each other on political, economic. *FOI-R*. 2021, p. 106.

²² *Ibid*, p. 78.

²³ Суецький канал, Ормузька протока, Баб-ель-Мандебська протока, Мозамбікська протока, Мис Доброї Надії, Малаккська протока, Зондська протока, Ломбокська протока, також протоки Омбаї та Вітар.

Асиметрія воєнного потенціалу на користь КНР змушує Індію шукати підтримки в інших державах, зацікавлених у стримуванні «сходження» Піднебесної.

На цьому етапі Індія не переходить повною мірою на позиції стримування Китаю, декларовані США, до яких її також схиляють американські союзники – Австралія, Японія, частково Корея. Причинами є інституційні проблеми РІ, постійне протиборство із сусіднім Пакистаном, зокрема в Кашмірі, глибоке релігійне протистояння, конфліктність за периметром кордонів (М'янма, Шрі-Ланка, Непал) та, щонайбільше, – незіставність економічних потенціалів.

Наприкінці 2021 р. КНР та РІ були відповідно другою та п'ятою економіками світу за номінальним ВВП. За паритетом купівельної спроможності (ПКС) КНР є першою, а Індія – третьою найбільшою економікою. У 1987 р. номінальний ВВП був практично рівний, а у вимірі ПКС Китай лише трохи випереджав Індію. Натомість у 2021 р. ВВП Китаю в 5,46 раза більший, ніж у Індії (ПКС – у 2,61 раза). КНР досягла ВВП в 1 трлн у 1998 р., Індія – лише в 2007 р.²⁴

Беручи активну участь у міжнародних організаціях, форумах, форматах, міжнародних заходах, підтримуючи торговельно-економічну діаспору, Індія намагається компенсувати своє значне військове, політичне, економічне, науково-технічне відставання від КНР та отримує в цьому відкриту чи приховану підтримку держав, котрі стурбовані швидким зростанням Китаю в його теперішньому авторитарному устрої.

Зусилля Індії будуть і надалі підтримуватися Євроатлантичним співтовариством. У Стратегічній концепції НАТО до 2030 року, зокрема в ст. 45, записано, що «Індо-Тихоокеанський регіон важливий для НАТО з урахуванням того, що події там можуть безпосередньо впливати на Євроатлантичну безпеку. Ми зміцнюватиме діалог і співробітництво з новими і чинними партнерами в Індо-Тихоокеанні, щоб контролювати міжрегіональні виклики та спільні безпекові інтереси»²⁵. Додатково опосередкований намір мати інтереси в регіоні міститься і в ст. 44: «Ми посилюватиме нашу взаємодію з країнами дальшого сусідства і на всій планеті і залишатимемося відкритими до спільних дій з кожною країною та організацією, якщо у наслідку наша спільна безпека буде посилена. Наш підхід буде визначатися інтересами, здійснюватиметься гнучко, зосереджуватиметься на спільних загрозах і викликах і адаптуватиметься до змінюваних геополітичних реальностей».

Аналогічний підхід демонструє і Європейський Союз, який виходить з того, що «ЄС та Індія є двома найбільшими демократіями у світі». Інвестиції ЄС в Індію

²⁴ Див.: URL: <https://statisticstimes.com/economy/china-vs-india-economy.php>

²⁵ Див.: URL: https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/our-experts-decipher-natos-new-strategic-concept/?mkt_tok=NjU5LVdaWC0wNzUAAAGFVV8dgm9opRYuffEuIYjW2kgBFmw0xbU

досягають 90 млрд дол. США, торгівля перевищує 100 млрд дол. США. Сторони 2020 р. оголосили себе стратегічними партнерами²⁶.

Асиметричний торговельний баланс із КНР, за якого частка Китаю в індійському імпорті становить 16 % (58 млрд дол. за 2020 р.), а в експорті – лише 7 % (19 млрд дол. за 2020 р.), змушує Індію шукати ринки збуту своєї продукції. Окрім того, ЄС (особливо Франція, Данія, Німеччина) стає дедалі вагомішим партнером у важливій для Індії сфері «зеленої» енергетики та захисту навколишнього середовища.

Відносини між ЄС та Індією розвиваються в позитивному руслі, проте є й розбіжності. Більшість західноєвропейських держав засуджують кастову, конфесійну та гендерну нерівність, що існує в Індії. Негативну реакцію у країн ЄС породжують випадки порушення в Індії прав і свобод людини, не вирішені індійсько-пакистанські та індійсько-китайські територіальні суперечки, а також недотримання Індією договорів щодо скорочення викидів CO₂ в атмосферу. Втім, індійський уряд ці претензії відкидає.

Індія розглядає Європейський Союз (а частково й США) як кон'юнктурно важливого, але «чужого» співрозмовника, скоріше кон'юнктурного партнера, ніж союзника.

Точки дотику

Беззаперечна конкуренція Китаю та Індії є одночасно об'єднуючим та роз'єднуючим чинниками. Зміст китайсько-індійської конкуренції полягає у боротьбі за вплив та статус, і це, природно, роз'єднує. Однак чинники, котрі зумовлюють цю боротьбу, є спільними та об'єднуючими для обох регіональних гігантів.

1. Держави-цивілізації

Китай та Індія є найдавнішими цивілізаціями Євразії, культура яких вплинула на багато країн континенту. До того ж, із більшості стародавніх цивілізацій індійська та китайська продовжують успішно функціонувати в наш час, тоді як інші стародавні культури (месопотамська, єгипетська, мезоамериканські) загинули.

Цей чинник спонукає політичні еліти до умовиводів про несправедливість світопорядку, в якому двом фундаментальним цивілізаціям відводиться другорядне значення.

2. Націоналізм

Як у КНР за часів керівництва Сі Цзіньпіна, так і в Індії за прем'єр-міністра Нарендри Моді, активізувалося зміцнення націоналізму та впровадження концепцій, покликаних зміцнювати національну свідомість.

²⁶ Див.: URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/EU-INDIA_Factsheet_2022-04.pdf

При цьому, з огляду на етнічну та конфесійну неоднорідність населення в Китаї та навіть більшою мірою в Індії, під нацією розуміється макроспільнота, об'єднана спільними культурним та ідейним ідентифікаторами.

У великих країнах з економікою, що розвивається, нерозвиненою демократією, великою етнічною різноманітністю і наявністю сепаратистських рухів націоналізм слугує одним із засобів забезпечення громадського порядку, збереження цілісності держави.

В Індії нове звучання отримала концепція «гіндутви», яка є вираженням індуїстського націоналізму та передбачає політичну консолідацію нації навколо традицій та норм індуїзму. Основною метою гіндутви є будівництво «гінду раштри» – індуської нації або держави індусів на теренах Індійського субконтиненту (який охоплює регіони на південь від Гімалаїв, а також Гіндукуш, або «Акханд-бхарат» («єдину неподільну Індію»)). Фактично ця концепція або радше політичний проєкт, включає в себе три основні принципи: одна країна, одна нація та одна культура. Гіндутва, таким чином, є ідеєю самоактуалізації та самовизначення індусів.

Так само активно на території Піднебесної розвивається «китайський націоналізм» (中国民族主义, Zhōngguó mínzúzhǔyì) – націоналізм «китайської нації» (中华民族, Zhōnghuá mínzú). «Велике відродження китайської нації» є однією з основних задач політичної стратегії Сі Цзіньпіна, який у 2012 р. представив концепцію «китайської мрії» (中国梦, Zhōngguó mèng).

Націоналізм частково пояснює тенденції до утисків тих груп населення, які є потенційною загрозою сепаратизму: у Китаї – це уйгури, тибетці; в Індії – мусульмани.

Окрім цього, спільною рисою є й те, що націоналістичні концепції використовуються, щоб змістити фокус уваги населення, аби множинні внутрішні проблеми не сприймалися гостро. Ці проблеми пояснюються важким минулим (відповідальність за нього покладається на «диявольських імперіалістів»), але при цьому озвучуються обіцянки відродження колишньої могутності. Отже, націоналізм в Індії та КНР щільно пов'язаний із фактором цивілізаційної окремішності.

3. Експансіонізм

Пріоритети зовнішнього розвитку Індії оформлені відповідно до теорії «раджамандали» трьома концентричними колами: «безпосереднє сусідство» (Південна Азія), «розширене сусідство» (більшість Індо-Тихоокеанського регіону) та решта світу. Південна Азія розглядається Індією як особлива сфера впливу, що формує життєвий простір індійської держави. Мета Індії на найближчу перспективу – утвердити себе ключовою державою регіону, що охоплює весь Індійський і частину Тихого океану, вийшовши на межі поширення давньої індійської цивілізації.

Якщо гіндутва охоплює «Акханд-бхарат», то «китайська мрія» – території Цінської імперії, що включали також і сучасну Монголію, Тайвань, частини Афганістану, Бутану, РФ, Середньої Азії. Саме на повернення під контроль комуністичної влади колишніх цінських земель була спрямована політика Мао Цзедуна, унаслідок якої, наприклад, до складу КНР був включений Тибет.

4. Вплив колоніальної політики

Джерела націоналізму можна знайти в XIX ст. Тоді індійський (або радше індуський) та китайський (або радше ханський) націоналізм був антиімперіалістичним – проти Британської імперії, Альянсу восьми держав, манчжурів тощо.

Поразки Імперії Цін у Першій (1840–1842 рр.) та Другій (1856–1860 рр.) опіумних війнах, унаслідок яких Китай був змушений підписати із західними державами та Російською імперією «нерівноправні» договори, призвели до часткової втрати Китаєм свого суверенітету та перетворення на напівколонію (встановлення іноземного контролю над митною системою, консульська юрисдикція, екстериторіальність, створення концесій та сеттльментів, право тримати війська у Північному Китаї, поділ країни на «сфери впливу», широкий ідейний вплив (місіонерська діяльність) та ін.).

З погляду Пекіна, період історії країни, що тривав від Першої опіумної війни 1840–1842 рр. аж до встановлення КНР в 1949 р., був «століттям приниження» (百年国耻, bǎiniǎn guóchǐ).

Так само й Індія, особливо Раштрія сваямсевак сангх (Союз добровільних слуг батьківщини, РСС), до якої належить Н. Моді, виступає за зміцнення могутності індуської нації, повернення до неухильного дотримання традиційних норм та встановлення варнашрами (тобто індуського способу життя). У політичній риторичі прибічники гіндутви нерідко протиставляють мусульман та індусів: мусульмани постають антагоністами, варварами, які зупинили історичний розвиток Індії після ісламського завоювання. Те ж саме стосується й західноєвропейців.

Наслідки експлуатаційного колоніалізму в історії породжують почуття несправедливості та зумовлюють бажання відродити колишню велич, знищену білою людиною, – Make India/China Great Again. Колоніалізм виступає у ролі спільного знаменника для Індії та Китаю, які у своєму прагненні посісти позицію однієї з великих держав, намагаються поширити свій вплив на країни Глобального Півдня, що колись також пережили досвід колоніального підпорядкування.

Ці чотири чинники зближують Індію та Китай у спільному бажанні обмежити вплив США з метою утворення справедливішого поліцентричного світопорядку. Реалізація геополітичних амбіцій, які передбачають становлення Індії регіональним, а в перспективі (хоча й віддаленій) – одним із глобальних лідерів, спонукає Нью-Делі

приєднуватися до ініціатив та угруповань разом із Пекіном. Ефективність цих структур (БРІКС, ШОС) є проблематичною, проте декларативні цілі цих об'єднань відображають і цілі Індії, серед яких – зміцнення національної валюти, антитерористична діяльність тощо.

Геополітична конкуренція з Китаєм та відверта недовіра вимагають від Індії підтримувати діалог із основним противником Пекіна – США, адже, як кажуть, «ворог мого ворога є моїм другом». США, на відміну від КНР, підтримують устремління Нью-Делі до великодержавності. Так, Вашингтон виступає за надання Індії постійного членства в Раді Безпеки ООН та вступ до Групи ядерних постачальників, тоді як Китай не підтримує ані перше, ані друге, тобто блокує Індії можливості маневрів на глобальній арені.

Одночасно менш розвинута, ніж у КНР, економіка Індії, відносно слабші та менш модернізовані збройні сили зумовлюють, по-перше, розвиток союзницьких відносин цієї країни із США, а, по-друге, подальшу конкуренцію з Китаєм. Допоки спостерігатиметься відставання в цих ключових сферах, доти Індія триматиме дистанцію щодо свого геополітичного опонента.